

Univerza v Mariboru

Fakulteta za varnostne vede

V ISKANJU VERODOSTOJNE VARNOSTNE FUNKCIJE SODOBNIH OBOROŽENIH SIL – MED TEORETIČNIMI KONCEPTI, KOMPLEKSNIM VARNOSTNIM OKOLJEM, NORMATIVNIMI OKVIRI IN JAVNIM MNENJEM

ANDREJ SOTLAR IN
BERNARDA TOMINC

UVOD

- **Ponovni premislek** o varnostnih politikah, z drugimi besedami o **načinih in virih za zagotavljanje varnosti** sodobne družbe.
- **»Stare« paradigme** zagotavljanja varnosti očitno niso bile narejene **z mislijo na kompleksne krize**, s katerimi se po svetu soočamo danes
- Celostni, multiagencijski pristop s seboj prinaša tudi **dileme**, za katere smo mislili, da so jih demokratične družbe razrešile že pred desetletji (npr. **vprašanje nalog, pristojnosti, pooblastil in virov**, s katerimi razpolagajo posamezne organizacije za zagotavljanje varnosti, obrambe in zaščite prebivalstva).
- Ko gre **za vlogo oboroženih sil** v družbi, se s to dilemo slej ko prej sreča vlada vsake demokratične države, ko se sooči s kompleksno krizo in se mora odločiti, ali bo za njeno učinkovito **obvladovanje uporabila vse razpoložljive vire, tudi tiste, ki prvenstveno niso bili namenjeni za njeno reševanje**, ne v funkcionalnem, ne v normativno-pravnem smislu.
- Prispevek se ukvarja z iskanjem **(nove) verodostojne funkcije oboroženih sil**, saj te še nikoli niso bile v tolikšni meri uporabljene za tako različne naloge kot v zadnjem času.
- Ustaljeni **teoretični koncepti** Vs razumevanje **normativno-pravnega okvira** Vs pričakovanja **strokovne javnosti** Vs pričakovanja **laične javnosti**
- Na **ново definirati varnostno funkcijo oboroženih sil**, ki bo tako učinkovita kot legitimna, s tem pa tudi kredibilna, še posebej, če bo imela na voljo tudi ustrezne kadrovske, finančne in materialne vire.

ZAGOTAVLJANJE SODOBNE VARNOSTI – KAJ NAS UČIJO TEORETIČNI KONCEPTI?

- Premik od t. i. tradicionalnih opredelitev, ki temeljijo na idejah političnega realizma in jih poosebljajo **državocentrične paradigme**, osredotočene na konflikte med državami, moč, zastraševanje, tekmovanje, mednarodne odnose itd., k **netradicionalnim opredelitvam**, ki zajemajo individualno in skupinsko varnost ter upoštevajo ekonomske, okoljske in druge vidike varnosti.
- Premik osredotočenosti iz vojaških razsežnosti obnašanja države na **posameznike, skupnosti in identitete**.
- Center pozornosti varnostnih študij se iz državocentričnega pristopa postopoma preoblikoval v **antropocentričnega**, kjer je v središču pozornosti človek in ne več država.
- Koncept **človekove varnosti**.
- Fokus na posameznika in spremenjeno varnostno okolje sta začela **krhati tradicionalne teoretične paradigme**, še posebej realizem, ki je zagovarjal **ostro delitev na zunanji in notranji vidik varnosti**, s tem pa tudi definiral **ključne naloge oboroženim silam** (in drugim organizacijam za zagotavljanje varnosti) v družbi.
- Realizem je **razlikovanje** med notranjo in zunanjo varnostjo ter med **policijo in vojsko** postavljaj kot enega **ključnih načel sodobne države**.
- Sčasoma so te **meje med pristojnostmi** različnih organizacij postajale vse bolj **zamegljene**.
- Bi morali biti zaradi tega **vznemirjeni**?

- **Politična kultura** (vključno s pojmovanjem demokracije) **se spreminja**, ključen za njeno razumevanje (in ocenjevanje) pa je **koncept legitimnosti**.
 - Oborožene sile za svoj obstoj in delovanje nujno potrebujejo podporo javnosti - ta jih bo sprejemala in podpirala toliko časa, kolikor bo ocenjevala, da izpolnjujejo **funkcionalni in socialni imperativ**.
-
- Tradicionalistično gledanje bi »pričakovanja« omejilo na **izpolnjevanje ustavnih in zakonskih obveznosti** oboroženih sil.
 - Ali gredo lahko današnja pričakovanja državljanov, ko se vse vrti okrog **zahtev po učinkovitosti** države, tudi preko meja legalnosti?
 - Ali lahko državljani oboroženim silam, ki se striktno držijo svojih zakonsko predpisanih nalog, celo **odrekajo legitimnost delovanja** in jim po drugi strani **legitimnost podelijo za opravljanje netipičnih in nevojaških nalog**, ki lahko celo ogrozijo bistvo demokratične družbe?
 - Na tej točki teoretični koncepti izgubijo pravo vrednost, in se soočijo s pogledi **strokovne in laične javnosti** glede ocene »**kaj je prav in kaj se spodobi**«.
 - Prevladujoče mnenje politični odločevalci slej ko prej materializirajo v zakonskih spremembah, ki dajo novim nalogam oboroženih sil tudi **legalnost**.
 - Kredibilnost oboroženih sil pa bo na koncu ocenjevana skozi **učinkovitost in uspešnost** izvajanja **pričakovanih in zakonsko določenih** nalog.

VPLIV SODOBNEGA VARNOSTNEGA OKOLJA NA FUNKCIJO IN STRUKTURO NACIONALNOVARNOSTNEGA SISTEMA IN OBOROŽENIH SIL

- Politična država mora biti **servis** civilni družbi in mora s svojim varnostnim sistemom zagotavljati različne vidike nacionalne varnosti.
- **Spremembe pri definiranju zagotavljanja varnosti**, nalog, prioritet na tem področju in posledično tudi glede pričakovanja do posameznih subjektov.
- Potreba po večji **integriranosti, kooperativnosti, koordiniranosti, racionalnosti in učinkovitosti** prvin sistema nacionalne varnosti in sistema kot celote.
- Značilnost oboroženih sil v Evropi je, da se **krčijo** in vedno bolj sodelujejo v sistemih, ki so namenjeni pomoči ob naravnih in drugih nesrečah.
- Nove vloge oboroženih sil se pojavljajo kot posledica **domačih in mednarodnih družbenopolitičnih vplivov**, ki oblikujejo politike o tem, kako naj bi jih uporabili (klasične vloge oz. bojne dolžnosti; neklasične vloge: mirovne operacije, humanitarne operacije, krizni menedžment, policijske naloge itd.).
- Oborožene sile opravljajo vse več nalog na **državnih mejah**, varovanja **javnih prireditel** (npr. Olimpijskih iger), vzdrževanje **javnega reda** (pogosto v okviru mednarodnih operacij in misij, a tudi znotraj nacionalnih meja) ter **protiteroristične akcije**.
- **Naloge Slovenske vojske** (klasične naloge; mirovne operacije; zaščita in reševanje; sodelovanje s policijo pri širšem varovanju državne meje v notranjosti državnega ozemlja – od leta 2015 izjemna pooblastila vojakov: opozarjajo, napotujejo, začasno omejujejo gibanje oseb in sodelujejo pri obvladovanju skupin in množic).

KAJ O VLOGI IN NALOGAH OBOROŽENIH SIL MENI JAVNOST?

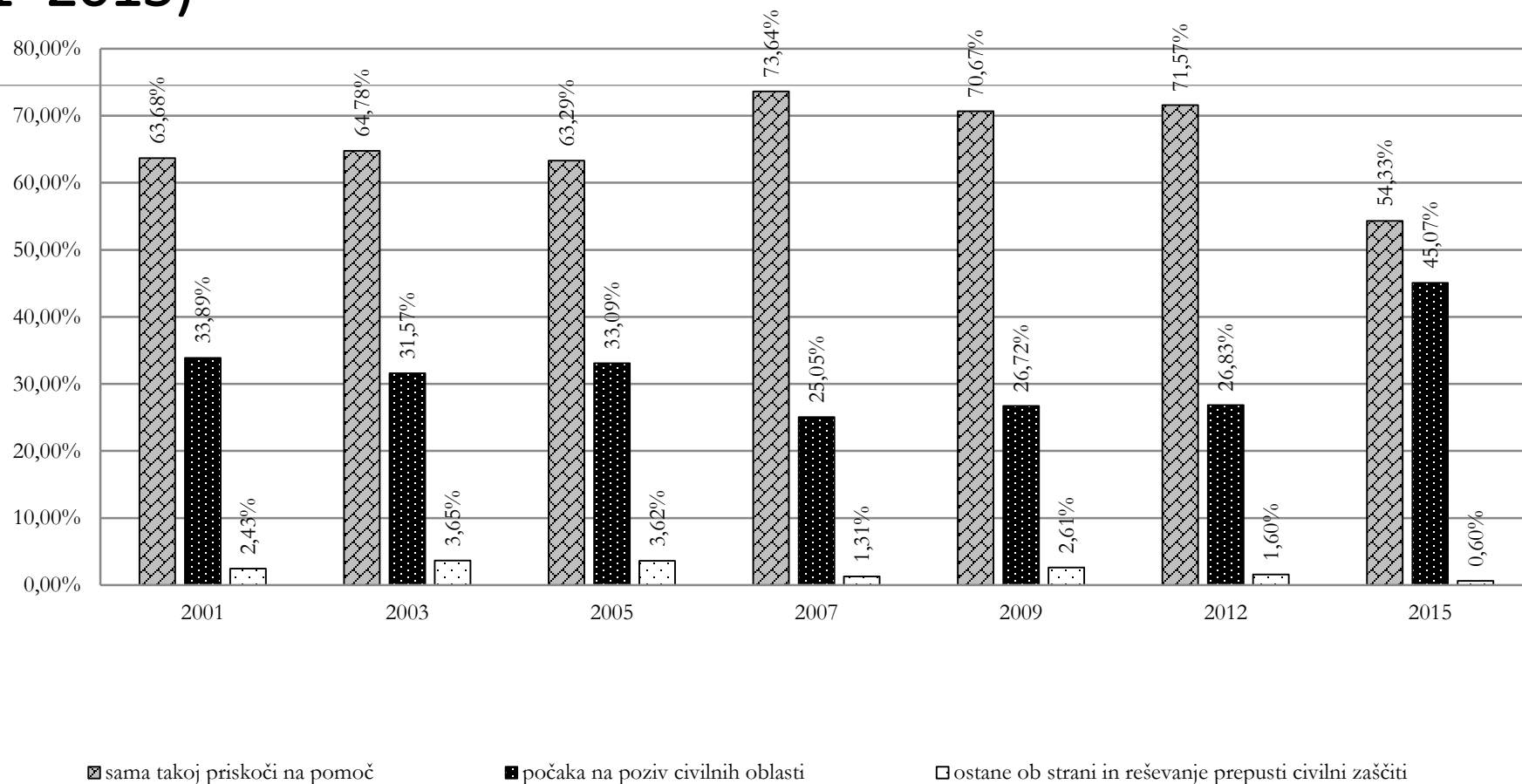
- Majhne države v izrednih varnostnih razmerah uporabijo **vse zmogljivosti in sredstva za reševanje varnostnih problemov**, kar privede tudi do nekonvencionalnih nalog in pristojnosti oboroženih sil ter drugih varnostnih organizacij.
- Pri oblikovanju varnostne politike treba upoštevati tudi **mnenja, stališča in prepričanja državljanek in državljanov** o poslanstvu politične države in nacionalnovarnostnega sistema.
- V demokratični družbi **vojska ne more preživeti brez podpore splošne javnosti**, brez zaupanja družbe.
- V Sloveniji je zaupanje javnosti v vojsko kljub nihanjem **sorazmerno visoko**, spremljata pa ga majhen interes za vojaške zadeve in brezbržnost, kot je to značilno tudi za druge demokratične države.
- Če so v preteklosti oborožene sile kovale **legitimnost** na račun mednarodnih operacij in misij, lahko rečemo, da danes to slavo kujejo na podlagi sodelovanja v **sistemu varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami ter pri opravljanju drugih netradicionalnih nalog**, celo takšnih, kot sta boj proti terorizmu ter zagotavljanje javne varnosti in miru.
- Kaj naj bi **po mnenju prebivalcev** počela Slovenska vojska?

Ugotovitve raziskav Slovensko javno mnenje

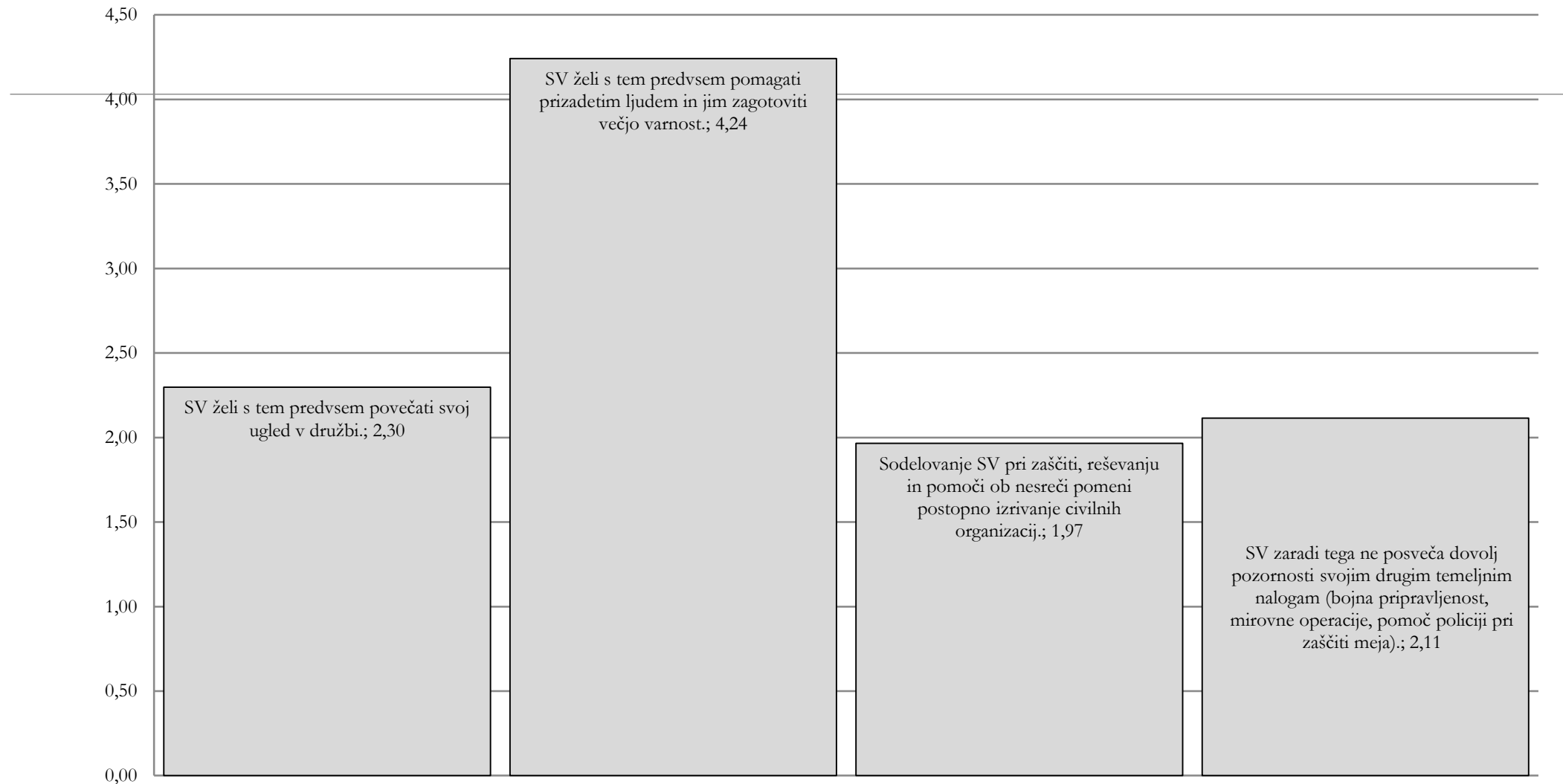
Tabela 1: Javno mnenje o nalogah oboroženih sil

	1994	1999	2001	2003	2005	2007	2009	2012	2015
	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$	$\bar{x}$
Vojska naj varuje državo pred morebitnim zunanjim napadalcem.	4,60	4,76	4,48	4,23	4,39	4,33	4,33	4,16	4,35
Vojska naj sodeluje pri gradnji cest, spravilu pridelkov in drugih javnih delih.	3,55	3,35	3,18	3,12	3,04	3,11	3,06	3,09	2,82
Vojska naj vzgaja mladino v domoljubnem duhu.	3,75	3,91	3,54	3,42	3,33	3,26	3,06	3,42	3,26
Vojska naj pomaga v primeru naravnih, ekoloških in drugih nesreč.	4,59	4,67	4,56	4,46	4,51	4,59	4,49	4,53	4,50
Če se zdi to potrebno, naj vojska prevzame državno oblast v svoje roke?	1,90	2,03	1,94	2,03	2,02	1,89	1,89	1,87	2,05
Vojska naj skrbi za vojaško usposobljenost.	4,48	4,42	4,33	4,15	4,41	4,37	4,39	4,29	4,44
Vojska naj sodeluje v mednarodnih mirovnih in humanitarnih operacijah.	*	4,20	4,09	3,90	3,96	3,75	3,92	3,46	3,96
Vojska naj v času večjih stavk nadomešča stavkajoče delavce.	*	1,85	1,81	1,97	1,86	1,86	1,88	1,77	1,81
Vojska naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti.	*	3,34	3,50	3,22	3,38	3,29	3,38	3,35	3,85
Vojska naj pomaga policiji pri varovanju meje pred ilegalnimi prehodi migrantov.	*	*	3,93	3,67	3,73	3,67	3,72	3,54	4,38
Vojska naj se bori proti terorizmu.	*	*	4,07	3,88	4,04	4,04	4,06	3,98	4,31

Graf 1: Sodelovanje Slovenske vojske ob naravnih in drugih nesrečah (SJM 2001–2015)

Graf 2: Motivi za sodelovanje SV pri zaščiti in reševanju po mnenju prebivalcev

Ugotovitve raziskave programske skupine FVV UM - prisotnost vojske v lokalnih skupnostih (2017)

Tabela 2: Odobravanje posameznih nalog Slovenske vojske

	Vsi		Prebivalci		Policisti		t test
	$\bar{x}$	σ	$\bar{x}$	σ	$\bar{x}$	σ	
SV naj varuje državo pred morebitnim zunanjim napadalcem.	4,17	1,08	4,30	1,00	3,87	1,21	7,16*
SV naj sodeluje v mednarodnih mirovni in humanitarnih operacijah.	4,02	1,07	4,05	1,06	3,94	1,09	1,96
SV naj pomaga policiji pri zagotavljanju reda in varnosti.	3,79	1,22	4,01	1,12	3,25	1,27	11,82*
SV naj pomaga policiji pri varovanju meje pred prehodi ilegalnih migrantov.	4,07	1,08	4,22	0,98	3,69	1,22	8,90*
SV vojska naj se bori proti terorizmu.	3,93	1,19	4,09	1,09	3,56	1,33	8,01*
SV naj pomaga ob naravnih in drugih nesrečah.	4,46	0,85	4,49	0,79	4,36	0,98	2,71*
Sv naj sodeluje pri gradnji cest in drugih javnih delih.	3,05	1,45	3,01	1,46	3,14	1,43	-1,75

ZAKLJUČEK

- Tako kot ne moremo zanikati sprememb varnostnega okolja, ne moremo zanikati tudi **procesov spreminjanja organizacij in organiziranosti** z namenom učinkovitega zoperstavljanja sodobnim virom ogrožanja.
- Slovenska vojska opravlja naloge tako v okviru **obrambnega (pod)sistema**, kot tudi v podsistemi **notranje varnosti** in v podsistemu **varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami**.
- Situacijo, ko vsi delajo vse v teoriji kriznega menedžmenta imenujemo **organizacijski napad**, po drugi strani pa nam to postavlja vprašanje, ali lahko govorimo o **koncu profesionalnosti in/ali specializiranosti** varnostnih organizacij.
- Pomembna je tudi **sprejemljivost nalog pri državljanih** – slovensko javno mnenje je močno naklonjeno **netradicionalnim nalogam** oboroženih sil, ki daleč presegajo obrambno področje in se ravno ne skladajo s pogledi trenutnega vrhovnega poveljnika oboroženih sil in marsikaterega strokovnjaka.
- **Politični odločevalci** tega dejstva ne morejo spregledati - če želijo, da bo varnostna politika **legitimna**, vloga Slovenske vojske (in drugih organizacij) pa **verodostojna**, bodo tudi sami morali biti **kredibilni**:
 - v odnosu do **varnostnih izzivov**, katerim bodo morali zoperstaviti **robustne**, a hkrati **fleksibilne** in **ne predrage** varnostne mehanizme,
 - v odnosu do **prebivalcev**, ki bodo pričakovali predvsem **učinkovitost** teh mehanizmov, in hkrati ne bodo želeli, da jih s svojimi **pristojnostmi in pooblastili preveč omejujejo**, sicer jim ne bodo podelili prepotrebne legitimnosti,
 - v odnosu do **strokovne javnosti** (strokovnih nosilcev varnostnih funkcij, raziskovalcev in neodvisnih strokovnjakov), ki se še kako zavedajo tako **realnih problemov v praksi**, ki jih pogojujejo varnostni izzivi, kot zapletenih **teoretičnih in ustavno-pravnih vprašanj** in zagat, ko gre za dodeljevanje **nalog in pooblastil** tako specifičnim organizacijam, kot so oborožene sile.